

БҮЛЭГ 3. ЭРХ ЗҮЙ

ЭРХ ЗҮЙ ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Эрх зүйг хамгийн ерөнхий байдлаар нийгмийн харилцааг зохицуулж буй хэм хэмжээний тогтолцоог судалдаг шинжлэх ухаан гэж тодорхойлж болно. Эрх зүй бол тухайн хүн амын үндсэн бүх бүлгийн нийтлэг хүсэл зоригийг юм уу тэдгээрийн доторхи төрийн засаглалд ноёрхох байр суурьтай байгаа тийм бүлгийн өвөрмөц хүсэл зоригийг төрийн хүчээр хуульчлан батагасан нийгмийн хэм хэмжээнүүдийн тогтолцоо юм.

- ХҮНИЙ ЭРХ БА ҮНДСЭН ХУУЛЬ
- ӨМЧЛӨХ ЭРХИЙГ ХУУЛИАР ХАМГААЛАХ НЬ
- ГЭМТ ХЭРЭГ, ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ НЬ
- ЗАХИРГАА, ИРГЭДИЙН ХООРОНДЫН МАРГААНЫГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ
- ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ҮНДЭСНИЙ БОЛОН ОЛОН УЛСЫН МЕХАНИЗМ
- ШҮҮХ ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ НЬ

3.1 Хүний эрх ба Үндсэн хууль

Нийгмийн гишүүн бүрийн амь бие, эд хөрөнгийг нийтийн хүчээр сахин хамгаалах чадвартай нийгмийн холбооны хэлбэрийг олох хэрэгтэй бөгөөд гишүүн бүр энэ нэгдэлд нэгдэх ёстой. Ингэснээр гагцхүү өөрөө өөрийгөө захирч урьдын адил бусдаас хамааралгүй эрх чөлөөтэй үлдэнэ.

Жан жак Руссо

Т.Гоббс Төр бол “левиафан”

Ф.Бастиа Төр бол “татвараар сорон мөлжигч”,

Р.Нозик “Төр бол “хүний эрхийн гол дайсан”

Ж.С.Милль, Төр бол “зайлшгүй байх ёстой муу зүйл”

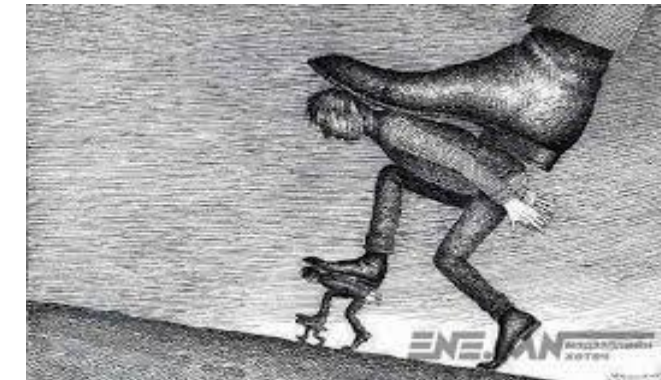
Хүмүүс байгалиас заяасан эрх чөлөөтэй. Гэтэл яагаад төр засагт захируулж, эрх чөлөөгөө хязгаарлуулдаг юм вэ? Хариулт маш тодорхой юм. Байгалиас заяасан эрх чөлөөгөө эдлэх нь таатай гэсэн үг биш. Хүмүүс бусдын халдлагад хэзээ ч өртөх боломжтой байдаг. Ийм учраас тэд өөртэй нь ижил аюулгүй байдлаа хангах хэрэгцээтэй байгаа хүмүүсийг олж нэгддэг.

Джон Локк

“Аливаа эрх мэдэл хүнийг эвддэг бол хязгааргүй эрх мэдэл хязгааргүй эвддэг.”

Лорд Актон (Английн түүхч)

Төр хүний эрхийг хамгаалах үүрэгтэй

Гэвч төр эсрэгээрээ хүний эрхийг зөрчих, иргэдийг хохироох тохиолдол цөөнгүй гарах болсон.

Гэтэл хэмжээгүй эрхт засаг, төрийн дур зорго, үйлдэл, үйл ажиллагаа нь иргэдийн эрхийг үл тоомсорлох, зөрчих

Хүмүүс өмчөө хамгаалуулах, амар тайван, аюулгүй амьдрах, эрх чөлөөтэй байх эрхээ баталгаажуулахын тулд төрийг бий болгосон.

НТӨ IV зуунаас хүмүүс жам ёсны эрхийн талаар ярьж тэмцэж ирсэн хэдий ч хүний эрхийн хамгаалалт хангалттай байсангүй.

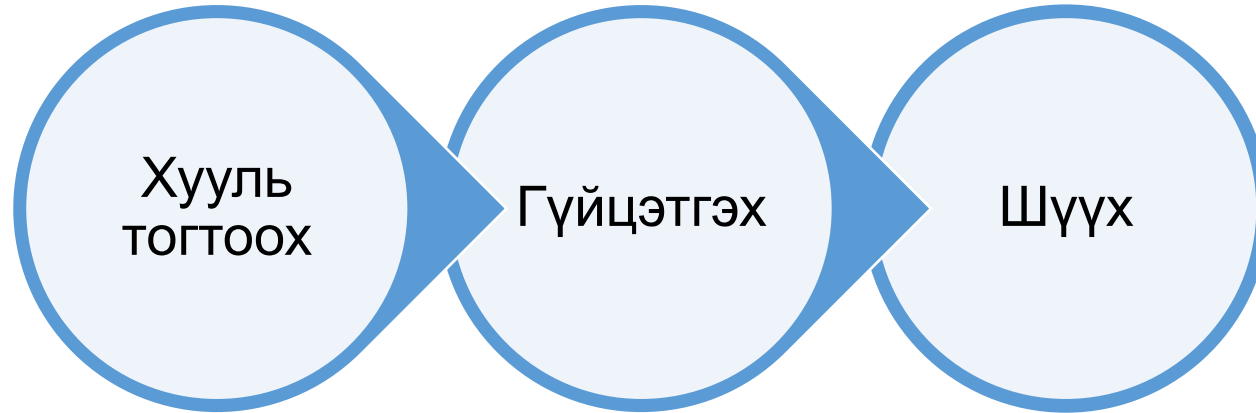
Учир нь хүний эрхийг зөвхөн зарлан тунхаглах нь хангалтгүй, харин түүнийг хамгаалах тогтолцоог бий болгох чухал юм.

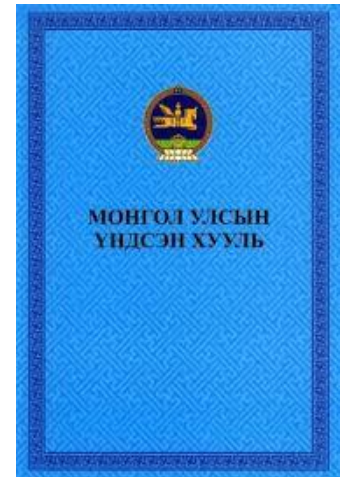
ЗАСАГЛАЛЫН ЭРХ МЭДЭЛ

Шарль Монтескье

Хуулийн
амин сүнс

Ардчиллын зарчим зөвхөн эрх тэгшгийн үзэл санаа алдагдсанаас бус, хэтийдсэнээс ч бас завхардаг.

Эрхзүйд захирагдах ёс

Аливаа хууль, дүрэм, журам бол түүний тогтоож байгаа байгууллага, албан тушаалтны хүсэл зоригийн илэрхийлэл мөн. Эдгээр баримт бичгүүдийг Үндсэн хууль болон бусад хуулиар олгосон аль нэг байгууллагаас гаргадаг. Ийнхүү гаргахдаа эрхзүйн үндсэн зарчмуудад тулгуурладаг. Тухайлбал:

- ✓ Шударга
- ✓ Хүнлэг
- ✓ Энэрэнгүй байх
- ✓ Хүүхдийн эрх ашгийг зөрчихгүй байх гэх мэт.

Үндсэн хуульт ёс

Эрх зүйд захирагдах ёсны дагуу орчин цагийн үндсэн хуульд дараах зарчмыг удирдлага болгодог.

- ✓ Засаг, төрийн эрх мэдлийг хуваарилах
- ✓ Хүний эрхийг баталгаажуулах
- ✓ Ардчилсан дэглэм, бүгд найрамдах засаглалыг хүлээн зөвшөөрөх
- ✓ Эрхзүйт төрийн үндсийг бэхжүүлэх
- ✓ Хүнлэн энэрэнгүй байдлыг бий болгох
- ✓ Иргэний нийгмийн үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлэх г.м

МОНГОЛ УЛСЫН
ҮНДСЭН ХУУЛЬ

Үндсэн хууль нь засаглалын эрх мэдлийг хуваарилах, хүний эрхийг баталгаажуулах, улс орны суурь гол харилцааг зохицуулах үүрэгтэй, хамгийн дээд хүчин чадалтай, засаг, төрийн гол хууль юм.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц /цаашид "Цэц" гэнэ/ бол Үндсэн хуулийн биелэлтэд дээд хяналт тавих, түүний заалтыг зөрчсөн тухай дүгнэлт гаргах, маргааныг магадлан шийдвэрлэх бүрэн эрхтэй байгууллага, Үндсэн хуулийг чандлан сахиулах баталгаа мөн

<https://www.conscourt.gov.mn/>

Цэцийн есөн гишүүний гурвыг Улсын Их Хурал, гурвыг Ерөнхийлөгч, гурвыг Улсын Дээд шүүхийн санал болгосноор Улсын Их Хурал зургаан жилийн хугацаагаар томилно.

1/хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх;

2/зарлиг, Ерөнхийлөгчийн бусад шийдвэр Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх;

3/Засгийн газрын тогтоол, бусад шийдвэр Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх;

4/Монгол Улсын олон улсын гэрээ Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх;

5/ард нийтийн санал асуулгын талаар сонгуулийн төв байгууллагын гаргасан шийдвэр Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх;

6/Улсын Их Хурал, түүний гишүүний ба Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн талаар сонгуулийн төв байгууллагын гаргасан шийдвэр Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх.

1/Ерөнхийлөгч Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

2/Улсын Их Хурлын дарга, гишүүн Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

3/Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

4/Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

5/Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайдыг огцруулах, Улсын Их Хурлын гишүүнийг эгүүлэн татах Үндсэн хууль зөрчсөн гэх үндэслэл байгаа эсэх.

6/Улсын Их Хурлын гишүүн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ өргөсөн тангаргаасаа няцаж Үндсэн хууль зөрчсөн гэх үндэслэл байгаа эсэх.